

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/348548755>

ŽENA U PRIMERIMA UPOTREBE LEKSEMA U REČNICIMA SRPSKOG JEZIKA MS

Preprint · January 2021

CITATIONS

0

READS

304

2 authors:

Sanja Miketic

University of Priština - Kosovska Mitrovica

14 PUBLICATIONS 1 CITATION

[SEE PROFILE](#)

Branislava Dilparić

University of Pristina

22 PUBLICATIONS 5 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Istraživanja srpskog jezika na Kosovu i Metohiji [View project](#)

Сања Д. МИКЕТИЋ СУБОТИЋ

Филозофски факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
sanja.miketic@pr.ac.rs

Бранислава М. ДИЛПАРИЋ

Филозофски факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
branislava.dilparic@pr.ac.rs

ЖЕНА У ПРИМЕРИМА УПОТРЕБЕ ЛЕКСЕМА У РЕЧНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ *

У раду се поређењем примера употребе одредница који садрже реч *жена* у *Речнику српскога језика* (2011) и *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976) Матице српске испитује њихова повезаност по пореклу и нарочито истичу родно неосетљиви примери у најновијем речнику како би се, евентуално, у новим издањима овог речника избегло њихово понављање. Анализа показује да веза са старијим речником није уочена за готово половину примера, те да се негативна стереотипна слика жене неретко среће и у новим примерима.

Кључне речи: жена, српски језик, речници, Матица српска, *Речник српскога језика* (РСЈ), *Речник српскохрватскога књижевног језика* (РМС), примери употребе, слика жене, родни стереотипи.

1. Увод

Родни стереотипи су „унапред формиране идеје путем којих су мушкарцима и женама произвољно додељене карактеристике и улоге засноване и ограничене њиховим полом“ (Filipović i Kuzmanović Jovanović 2012: 50). Често имплицитно присутни су у различитим дискурсима — наведимо само родне стереотипе у медијском дискурсу, рекламама, уџбеницима, лектири, бајкама, политици, књижевним делима. Лаици их углавном не преиспитују дубље, па различити наративи умногоме репродукују исте, позитивне или негативне стереотипе, одржавајући их на тај начин у животу и дајући им легитимност. С обзиром на то да су родни стереотипи вишеструко

---

* Рад је настао у оквиру пројекта 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* и 78019 *Превод у систему компаративних изучавања националне и стране књижевности и културе*, које у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

штетни и да су један од главних путева опстанка дискриминације на основу рода (пола) у савременом друштву (Ibid.), сведоци смо да се у последње време, институционално и на више фронтова, води борба против њих и то како у свету, тако и у Србији.

1.1. Родни стереотипи у речницима

Речник је један од дискурса који открива слику одређеног културног простора, вредносне системе друштва и односе друштвене моћи, а често се успоставља и као апсолутни ауторитет. Стога, како истиче Горјанц, ако је у речничком опису кодирана дискриминација као норма, речник може постати аргумент за њено очување или успостављање (Gorjanc 2017: 25), нарочито када су у питању родни, етнички, национални или религијски идентитети, тј. друштвено конструисани идентитети који су обично склони стереотипном посматрању.

Бројна истраживања која се баве темом родних стереотипа у корпусу речника различитих језика махом су фокусирана на постојање бинарне асиметрије у вези са номинацијом социјалних феминитива, на употребу генеричког мушког рода, на ниску лингвистичку видљивост жене у речницима, на имплицитно кодиране, „прикривене“ стереотипе (Mills 2008) у речничком дискурсу итд. Студија о описном речнику турског језика (Çubuçu, Eşme & Perten 2009), тако, приказује како су полови категоризовани и концептуализовани у турској култури, а са циљем да се подизањем свести о сексистичким праксама у том језику допринесе реконструкцији речничког дискурса у његовом новом издању. Рад на Колинсовом речнику енглеског језика (Hidalgo Tenorio 2000) има за циљ да кроз призму пола провери евентуалну нетачност, пристрасност и/или занемаривање друштвених промена у појединим речничким дефиницијама. Испитивање речника шпанског језика (Fernández Martín 2011) открива да више од половине примера који описују жену има негативно значење, док позитивни атрибути истичу стереотипне карактеристике жене попут шарма, елеганције или атрактивности, чиме ови речници реafirмишу мушку супремацију. Бавећи се неједнаким третманом мушкараца и жена у примерима употребе Речника словеначког књижевног језика, Горјанц утврђује да изразито фаворизовање особа мушког пола у њима није само одраз времена настанка речника, већ пре свега друге две ствари: (а) нерепрезентативног корпуса, који је искључиво састављен од литерарних текстова, због чега је и речнички приказ мушкараца и жена онакав како их у ствари види словеначка књижевна фикција, чак и она из XIX века; (б) „идеолошког избора лексикографа, који су били изразито ненаклоњени примерима употребе у којима би се показивала позитивна

карактеристика жена“ (Gorjanc 2017: 98–99). Из тих разлога, како се закључује, сасвим оправдано се намеће питање и адекватности и савремености представљања дискурзивне реалности словеначког простора у речнику.

Поред поменутих, као и других сличних тежњи лингвиста¹ да расветле „замке идеолошког у речничким описима“ (Ibid. 85) како би се оне убудуће избегле, овом процесу могу допринети и сами корисници речника, што ће у наредном одељку бити илустровано примером можда и најпознатијих речника на свету.

1.2. Случај Оксфордових речника

Употреба сексистичког израза у речницима енглеског језика била је предмет бројних критика још осамдесетих и деведесетих година XX века (Mills 2008: 45). Можда зато не треба да изненади ни следећа објава која данас стоји на сајту издавачке куће *Oxford University Press*: „Дајемо све од себе да из извора елиминишемо примере употребе лексема који понављају чињенично нетачне, предрасудне или увредљиве тврдње и увек смо захвални читаоцима када нас обавесте о случајевима који не испуњавају наше строге стандарде квалитета — било због људске грешке или због промене културне осетљивости — како бисмо прегледали и ажурирали свој садржај“².

Премда се лексикографи поменуте куће овиме начелно воде, претходних неколико година, а 2020. године поново (8. марта), у жижу јавности доспела је најпре петиција, а онда и отворено писмо у ком се „позива *Oxford University Press*, који издаје *The Oxford Dictionary of English*, као и онлајн *Oxford Dictionaries* (www.lexico.com), да изврши измене у речничком чланку лексеме *woman* [жена]“ (Flood 2020). Оно што се овде истиче као дискриминаторно и родно стереотипно била је неадекватна обрада (због изостанка квалификатора) маркираних синонима лексеме *woman* попут, рецимо, *bitch* [кучка] и *maid* [дева/девица], те негативна контекстуализација што лексеме *woman*, што других ознака за женског референта у примерима употребе, нпр. *I told you to be home when I get home, little WOMAN*³ [Рекао сам ти да будеш код куће кад се вратим, мала жено] ▪ *Don't be daft, WOMAN!* [Не буди луда, жено!] ▪ *a RABID feminist* [фанатична феминисткиња] ▪ *a NAGGING wife* [супруга која стално зановећа] ▪ *the rising SHRILL of women's voices* [све гласније женско крештање] ▪ *her high, GRATING voice* [њен пискави,

¹ В. нпр. и Graham 2006; Islam 2016; Pasuljević 2013; Prechter 1999; Whitcut 1984.

² Преузето са <https://languages.oup.com/about-us/how-we-create-language-content/> Приступљено 10. 4. 2020. Превод ауторки.

³ Истакнута реч у наведеном, као и свим примерима у раду представља одредницу у чијем се речничком чланку пример јавља.

иритантни глас] итд. (Shulist, Proctor & Oman-Reagan 2016). Коментар потписника писма, међу којима се нашао и један број лингвиста и универзитетских професора, био је тај да неистицање маркираности синонима, те родно неосетљиви примери попут наведених ојачавају негативне стереотипе о женама и стављају мушкарце у центар, што је опасно јер може имати реалне импликације у обликовању перцепција и утицају на то како се жене третирају — нарочито када се има у виду да *The Oxford Dictionary of English* није само речник који се често користи у библиотекама и школама широм света, већ је он и извор садржаја рачунарских и телефонских речника Гугла и Епла и отуд најчитанији онлајн речник на свету (Flood 2020).

У одговору који је уследио издавачка кућа извештава да су ревидирани речнички чланци свих одредница које се односе на жене и девојке, као и сви родно неосетљиви примери, да су посебним ознакама истакнуте увредљиве и застареле речи, те да ће учињене промене бити видљиве на различитим платформама већ за неколико недеља (Flood 2020). Тако је, рецимо, у случају наведених синтагматских примера женски референт замењеним неутралним: *a RABID fan* [фанатични обожавалац/обожаватељка] ▪ *my NAGGING parents* [моји родитељи који стално зановетају] ▪ *a SHRILL laugh* [крештави смех], или је пак поред већ постојећег примера са женским референтом додат и пример са мушким: *her high, GRATING voice; his GRATING, confrontational personality* [његов иритантни, свађалачки карактер] (Shulist, Proctor & Oman-Reagan 2016). Ипак, из Оксфорда се такође наглашава да њихови речници пре одражавају него што диктирају начин употребе језика, што потеже и питање нормативности дескриптивних речника.⁴

2. Методологија

Истраживање које се представља у овом раду умногоме је било мотивисано поменути тежњама ка расветљавању стереотипних представа о жени у речничком дискурсу, и то на нивоу примера употребе лексема — као „аспекта лексикографске праксе који се врло ретко узима за предмет детаљног разматрања или истраживања уопште, што није оправдано с обзиром да они представљају важан елеменат речничке микроструктуре јер је њихова функција употпуњење дефиниција значења на основу

---

⁴ По питању нормативности дескриптивних речника још увек немамо најпрецизнији одговор. Милс (Mills 1995: 123), рецимо, сматра да упркос томе што су речници дескриптивни, њихове дефиниције су ипак прескриптивне пошто оне у ствари наводе „правилно“ значење речи. У српској лексикографији Белић се оштро супротстављао идеји нормативног речника, док се данас за поједине речнике неретко могу чути „у коментарима успутни квалификативи 'нормативан', 'стандардан', али у насловима речника увек изостану!“ (Радовановић 2017: 579).

којег корисници добијају јаснију и прецизнију слику о контексту у коме се одређено значење јавља или начина на који се употребљава“ (Халас 2016: 253). Примери употребе, осим тога, јесу и сегмент речника у ком идеологија у највећој мери долази до изражаја (па и када је реч о представљању особа женског и мушког пола) с обзиром на то да су при њиховом избору лексикографи много слободнији него, рецимо, приликом дефинисања значења када их строже ограничава дефиницијски језик (Gojanc 2017: 57). Отуд, избор примера често одражава „идеолошке преференције лексикографа“ (Ibid. 93–94), због чега ће анализу примера употребе Бижоан (Véjoint) издвојити и као „један од најзанимљивијих предмета истраживања када је реч о питању идеологије у речницима“ (Ibid. 57).

У нашем истраживању анализом ће бити обухваћени примери употребе који садрже реч *жена*, укључујући све њене граматичке облике,⁵ у речницима српског језика Матице српске — првенствено, новијем, једнотомном *Речнику српскога језика* (2011) и, делом, шестотомном *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976).⁶ Заједничко за „два најауторитативнија традиционална речника“ (Prčić 2018: 26) српског језика јесте то што они припадају реду лингвистичких, једнојезичних, општих и дескриптивних речника (Šipka 1998: 136), те речника синхронијског типа (Zgusta 1971: 202), који претендују да опишу актуелну и фреквентну лексику савременог српског језика, а оно што чини главну разлику међу њима, поред времена настанка, јесте њихов обим: док РМС припада речницима средњег обима и садржи око 150.000 одредница, РСЈ је готово упола мањег обима и садржи око 85.000⁷ одредница иако је првобитно „замишљен као (шест пута) скраћена верзија *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске“ (РСЈ 2011: 8).

Управо је та „сродничка“ веза између два речника била главни разлог што смо у анализу укључили (мада тек делимично) и РМС упркос томе што је он, за разлику од РСЈ, настао у време када наше друштво није било осетљиво на питања сексизма (осим тек начелно и у складу са тада доминантном, социјалистичком идеологијом; в. и 3.1). Штавише, за потребе израде Шестотомника коришћено је „око 700 извора: појединих књижевних и научних дела, превода, уџбеника, часописа, годишта дневних и недељних листова *из времена од половине прошлога столећа до наших дана*“ (РМС 1967: 9;

⁵ Да су испитивањем обухваћени примери употребе који садрже реч *жена* или неки други граматички облик ове речи у даљем раду се неће увек посебно наглашавати.

⁶ У даљем раду: РСЈ или *Једнотомник* и РМС или *Шестотомник*.

⁷ Податак се односи на прво издање овог речника из 2007. године (Драгићевић 2007: 407).

истицање ауторки).⁸ Стога не може изненадити то што ће у многим примерима употребе из овог речника одзвањати ехо прошлих, изразито патријархалних времена када је жена имала сасвим потчињену улогу у породици и друштву и када су формиране и многе представе о жени са негативним предзнаком (више у 3.1).

С друге стране, РСЈ је најновији речник савременог српског језика који у највећој мери јесте заснован на грађи шестотомног претходника, али је, исто тако, допуњен и знатним бројем нових речи и значења⁹ те, како истиче Драгићевић, он ипак представља „посебно лексикографско остварење“ (2007: 412). Прецизан попис извора коришћених за његову израду, међутим, није (као у РМС) наведен у предговору овог речника,¹⁰ па се ни иза примера употребе датих у њему не наводе скраћенице извора из којих су примери ексцерпирани (као што је то случај у РМС). О пореклу примера из РСЈ такође не сазнајемо много ни из литературе. Штавише, док Драгићевић наводи да су они „углавном преузимани из *Речника Матице српске* и зато корисник не треба да приступа овом речнику као изворишту нових и незабележених примера“ (2007: 412), Халас истиче да РСЈ „успоставља нову, савременију праксу ексцерпције илустративних примера и то из корпуса савремене употребе српског језика“ (2016: 263).

Са циљем да се поређењем примера употребе који садрже реч *жена*¹¹ из Једнотомника и Шестотомника најпре испита њихова повезаност по пореклу и потом нарочито истакну могући родно неосетљиви примери у најновијем српском речнику како би се, евентуално, у новим издањима овог речника избегло њихово понављање, полазне хипотезе нашег истраживања биле су следеће:

а) Имајући у виду различит обим посматраних речника, очекује се најпре да је, генерално посматрано, број примера употребе одредница у РСЈ мањи него онај у РМС, те да ће то уједно бити и главни разлог што ће изван најновијег речника остати и одређен/знатан број родно неосетљивих примера који садрже реч *жена* из РМС.

---

⁸ У попису извора речничке грађе, наведеног у првом тому овог речника (РМС 1967: 15–29), најстарији извор датира из 1849. године (Вуков *Ковчежић за историју, језик и обичаје I*), док је најмлађи извор из 1965. године (последњи, шести том *Енциклопедије Југославије*). Ипак, путем Вукових и осталих дела из XIX века из којих је вршена ексцерпција, у РМС се налази и грађа старија од најстаријег наведеног извора.

⁹ О обради савремене лексике и нових значења у РСЈ в. у Драгићевић (2007).

¹⁰ Из једног од приказа Једнотомника сазнаје се једино да је лексички фонд „осавремењен *Речником нових речи* Ивана Клајна“ (Томић 2008: 720).

¹¹ У даљем раду синтагму *примери употребе* (и варијанту *примери*) треба тумачити у значењу ‘примери употребе одредница који садрже реч *жена* независно од њене граматичке форме’, осим ако то није другачије наглашено.

б) Узевши у обзир да су у новијем издању Једнотомника (2011), које се користи у нашем истраживању, нова лексика и нова значења уведени и додатно — и то не само у односу на РМС, већ и на прво издање Једнотомника (2007)¹², не би било неосновано очекивати да ће се у њему наћи и нови примери употребе у којима се јавља реч *жена*.

в) Било да су резултат избора међу постојећим примерима из РМС или међу неким сасвим новим примерима, примери употребе у РСЈ ће, како се очекује, бити и краће форме него они у РМС (због уштеде простора) и, што је још важније, представљаће одраз модернијег, родно егалитарнијег друштва. Сходно томе, не само да ће се у овим новим, савременијим или пак старим, али модификованим, модернизованим примерима жена ређе сликати на негативан стереотипан начин, већ ће изван ових примера у целости остати онај презрив, својински и агресиван однос према жени какав, рецимо, бележи српски пословични дискурс (Требјеџанин 1985; 2002) — као уосталом и Шестотомник (што делом показује тачка 3.1). У вези са претходно реченим, ипак, не пренебрегава се ни чињеница да „постоје и много дубљи корени негативне слике и презривог става према жени“ у словенским, па и индоевропским оквирима (Требјеџанин 1985: 99) те да је „стереотип, иако потенцијално променљив, у суштини веома статичан“ (Пауновић Родић 2019: 47), па се зато свакако не очекује да ће, генерално, слика жене на нивоу испитиваних примера употребе у најновијем српском речнику бити у потпуности растерећена родне стереотипизације.

Наше истраживање одвијаће се у три основне фазе: ексцерпција, класификовање и квантитативна анализа грађе; упоређивање грађе из два речника са различитим циљевима и у различитим правцима; издвајање репродукованих и (евентуално) нових примера негативног односа према жени у најновијем речнику.

3. Анализа и дискусија

У примерима употребе у анализираним речницима *жена* или неки други граматички облик ове речи јавља се укупно 2.147 пута: 1.930 пута у РМС и 217 пута у РСЈ. Управо у вези са, иначе, знатно мањом заступљеношћу примера употребе у РСЈ него у РМС и РСАНУ, Халас (2016: 259) сматра да би се она могла оправдати суженим обимом овог речника али да исти разлог, нажалост, није био довољан и за евентуално

---

¹² У односу на прво издање, у новијем издању Једнотомника је, између осталог, изостављен већи број одредница које не спадају у савремени лексички фонд српског језика, као и изванредан број значења код појединих одредница, док је, с друге стране, унет један број нових одредница које су грешком изостале у првом издању, потом неке сасвим нове речи, као и нека нова значења, која нису била посведочена у првом издању (РСЈ 2011: 7).

успостављање некаквог система одабира значења која ће бити илустрована примером у РСЈ, па је та селекција, како се чини, насумична или сасвим субјективна. Можда баш зато под самом одредницом *жена* у РСЈ није забележен ниједан пример њене употребе, док се у РМС примери наводе за свако дефинисано значење лексеме. Поред тога, рекло би се да је уштеда простора утицала и на синтаксички облик примера: иако су у ексцерпираној грађи из оба речника присутне и реченичне и синтагматске форме примера, први тип доминира у РМС (1.910 реченица и 20 синтагми), док је ситуација у РСЈ обрнута (60 реченица и 157 синтагми).

3.1. Од РМС ка РСЈ: „патријархални“ и „еманциповани“ примери употребе

Упоредивање примера употребе између два речника састојало се од два независна поступка различитих циљева и различитих смерова кретања, прво, идући од РМС ка РСЈ и, друго, обрнуто. Циљ првог поредбеног поступка био је да се нарочито утврди судбина, тј. (не)заступљеност (и) у РСЈ, једног броја примера из РМС који су претходно (приликом ексцерпције грађе) означени као „екстремни“ представници две супротстављене категорије примера: „патријархалне“ и „еманциповане“.

„Патријархални“ примери одсликавају положај жене у Србији у прошлости условљен доминантним културним моделом који је почивао на врло конзервативним и устаљеним оквирима: на патријархалном начину живота, традиционалном моралу, обичајном праву и нормама и на јасно дефинисаном устројству полних улога у друштву које је маргинализовало жене и држало их ван јавне сфере и сфере друштвене моћи. Из такве многобројне групе издвојени су следећи примери: *Ми се жене рађамо с том судбином да слушамо мужеве, све АКО су глупаци.* ▪ *Намеран сам да се женим, па ко велим срамота је ако је жена МУДРИЛА од мене.* ▪ *Жена може и корисна бити ... да с добрим ОРОДИ те плодом.* ▪ *Жена ... увечер вечеру вари, а за вечером дијете НУНА.* ▪ *Ако је жена нероткиња, могла СЕ ПРОМЕНИТИ.* ▪ *Док су мужеве водили послове ... жене су седеле код КУЋЕ.* ▪ *Добра је жена кућни ДИРЕК који кућу држи.* ▪ *Жена СИНОВЉА у кући је слуга и мужу и његовим родитељима.* ▪ *Жене раде — мушкарци ШЕФУЈУ.* ▪ *Откако [су] краљевством почеле жене да ВРШЉАЈУ, кнежеви се играју преслицом.* ▪ *Жене ... ВАРАЈУ и кад су најзалаубљеније.* ▪ *Она моја торокуша, БРЗОЛЕЗА, ка и све жене.* ▪ *Срдита и крвомутна жена ... смутила би за час БАРЈАК војске.*

Поред њих, издвојен је и део врло индикативних примера који сведоче о жени као жртви насиља од стране мушкарца, обично мужа: *Што си напао ту своју невенчану жену? — Па ја мислим да сам је ТАБАО из љубави.* ▪ *СВИРЕПО су кажњавали*

своје жене, нарочито за неверство. ▪ Пошто *СЕ* добро *ИЗЉУТИО* – искарао је чељад, избио жену ... ▪ И у тај час сјети се оне жене коју је мало прије *ИСПРЕБИЈАО* њезин муж. ▪ Али се старац био страшно наљутио: удари једанпут жену ... па пошто *СЕ* *ИСТУТЊА*, излете у двориште. ▪ Лијепио свирачицама банке, *ТИРАНИСАО* жену, *КАВЕНИСАО*, *РАКИЈАО*.¹³ ▪ Патимо се, жуљамо суву *КУРУЗУ*, тучемо жене. ▪ И видјеше како један сељак канџијом *ЛОМАТА* по младој жени. ▪ Муж је имао право да *ОНАКАЗИ* разведену жену. ▪ Разбијесни се *БАНКРОТИРАЦ* и поче жену тући.

С друге стране, не нарочито бројни „еманциповани“ примери у речничком дискурсу говоре о егалитарности међу половима и еманципацији жена које је на формално-правном, институционалном нивоу начелно прокламовало тадашње социјалистичко уређење: *Начело ЕМАНЦИПАЦИЈЕ жена ... је истакао покрет Светозара Марковића*. ▪ *Друштвено уређење је демократско с ЈЕДНАКОПРАВНОШЋУ мушкараца и жена*. ▪ *Социјалисти [су] тражили ПУНОПРАВНУ једнакост жене са човеком*. ▪ *Политичка и социјална ПОГЧИЊЕНОСТ жене неправда [је] коју треба сузбијати*. ▪ *Ствара се ... тип ... добре матере и интелигентне жене која СЕ ЕМАНЦИПУЈЕ*.

Увидом у речничке чланке истих тридесет одредница утврђено је да разматрани примери нису нашли своје место и у новом речнику, изузев нимало очекиваног *Ако је жена нероткиња, могла СЕ ПРОМЕНИТИ*., те примера *ЕМАНЦИПАЦИЈА жена*, насталог скраћењем првог наведеног примера у „еманципованој“ секцији (више у 3.2). Разлог изостанка преосталих примера у РСЈ у највећем броју случајева био је тај што се дате одреднице овде или уопште не илуструју или се ретко илуструју (и тад другим примером); премда ређе, разлог може бити и сам изостанак одреднице (*банкротирац*, *изљутити*, *једнакоправност*, *куруза*, *нунати*, *онаказити*, *синовљи*) или значења одреднице (*ломатати*, *ородити*, *табати*) које дати пример у РМС илуструје.¹⁴

3.2. Од РСЈ ка РМС: веза по пореклу између примера употребе

Други поступак поређења имао је за циљ да утврди утемељеност примера употребе из РСЈ у његовом претходнику. Упоређивањем сваког од 217 ексцерпираних примера са илустрацијама употребе исте одреднице (у истом значењу) у РМС оформљене су три групе примера из најновијег речника.

¹³ Није реткост да се у РМС исти примери, каткад и модификовани, користе за илустрацију употребе више одредница као што је то управо случај са наведеном реченицом.

¹⁴ Увидом у речнички чланак одреднице *кавенисати* у ком се једино затиче упућивање на *кафенисати* установљено је да ова варијанта (вероватно омашком) није забележена у новом речнику.

У прву групу сврстани су примери (укупно 72) чија је базираност на старијем речнику очигледна с обзиром на то:

а) да је пример у целини преузет из РМС, уп. нпр. *НЕВЕРАН муж, НЕВЕРНА жена* (РСЈ) и *НЕВЕРАН муж, НЕВЕРНА жена; НЕВЕРНО срце у грудима ... имаш.* (РМС) ▪ *Ја бих мобилизацију ПРОТЕГАО и на жене.* (РСЈ) и *Оно не могу на себе ПРОТЕГНУТИ; Ја бих мобилизацију ПРОТЕГНУО и на жене.* (РМС);

б) да је пример преузет из РМС у скраћеној, често и модификованој, варијанти при чему се у оба примера, и изворном и скраћеном, као лексичка ознака за референта женског пола користи реч *жена*, уп. нпр. *ЦЕРЕБРАЛНА жена* (РСЈ) и *Салонска дама броји човеку класе, године службе ... ЦЕРЕБРАЛНА жена не броји му ни подвиге ни тријумфе.* (РМС) ▪ *СЛАЈНООКА жена* (РСЈ) и *Говори [им] о СЛАЈНООКИМ женама ... коцки и другим уживањима.* (РМС).¹⁵

У другу групу издвојени су примери (њих 45) за које се такође може рећи да воде порекло из РМС, али се они од примера из претходне (под)групе разликују првенствено по томе што у изворним примерима од којих настају (углавном скраћивањем и обично знатнијим модификовањем) женски референт није изражен именицом *жена*, уп. нпр. *БЕЗУБА жена* (РСЈ) и *БЕЗУБА баба* (РМС) ▪ *жена у БЕЛОМ* (РСЈ) и *На вратима се појави Јелена у БЕЛОМ.* (РМС) ▪ *НЕВАЉАЛА жена* (РСЈ) и *Пао [је] у замку некој удатој сељанци, која је била НЕВАЉАЛА и целом свету позната.* (РМС) ▪ *ЖИВЕТИ са другом женом* (РСЈ) и *ЖИВИО с њом на очи цијелом селу не марећи ... за саблажњавање.* (РМС).

На крају, трећу групу чинили су преостали примери из РСЈ (њих 100) за које није уочена заснованост на РМС. Ти „нови“ примери употребе обично се срећу:

а) када одредница у РСЈ чији пример садржи реч *жена* — нпр. *невенчан* ‘који се није венчао, који није склопио брак’: ~ *жена* ▪ *еманципованост (еманципираност)* ‘особина и стање онога који је еманципован, онога што је еманциповано’: ~ *жена* — није на листи одредница у РМС;

¹⁵ Поред измене граматичких облика конституената, издвојених углавном из реченица, као у наведеном примеру (*СЛАЈНООКА жена* ← *СЛАЈНООКИМ женама*), под модификовањем се овде подразумевају и мање или веће синтаксичке и/или лексичке интервенције, уп. нпр. *ВИШЕРОДНА жена* (РСЈ) и *Место да роди једно дете, жена може да буде ВИШЕРОДНА.* (РМС) ▪ *ЉУБИТЕЉ (лепих) жена* (РСЈ) и *Он је ЉУБИТЕЉ жена и њихов љубимац.* (РМС) ▪ *ДОХВАТЉИВА жена* (РСЈ) и *Како си растао и развијао се, тако сам за те постајала све то више жена, најближа, најДОХВАТЉИВИЈА.* (РМС) ▪ *КРЕПИЛА га је силна жеља да још једном види жену и децу.* (РСЈ) и *Био би зачас свршио са животом да га није држала, КРЕПИЛА и грејала она силна жеља да још једном види жену и децу.* (РМС) ▪ *Сви су чули колико СЕ та жена ПРОНЕВАЉАЛИЛА.* (РСЈ) и *Те исте године ПРОНЕВАЉАЛИ СЕ у касаби једна жена ... и толико се оте и осили да се њено неваљалство прочу далеко изван ове наше вароши.* (РМС) итд.

б) када дефинисано значење одреднице у РСЈ чији пример садржи реч *жена* — нпр. *виспрен* ‘племенит, узвишен’: ~ *жена*, ~ *идеја* ▪ *кидљив* ‘фиг. који се секира, преосетљив’: ~ *жена* — није забележено у РМС;

в) када се за дефинисано значење одреднице у РСЈ чији пример садржи реч *жена* — нпр. *баболик* ‘који је као баба, сличан баби, налик на бабу, бабаст’: ~ *жена* ▪ *деколтирати се* ‘обући се, облачити се у хаљину са деколтеом; обнажи(ва)ти се’: *деколтирана жена* — не наводи ниједан пример употребе у РМС;

г) када пример употребе у РСЈ није настао скраћивањем и/или модификовањем примера из РМС и/или заменом ознаке за женског референта у *жена*, уп. нпр. *ДЕЖМЕКАСТА жена* (РСЈ) и *Гледа ситног и ДЕЖМЕКАСТОГ фра Серафина као миш мачку*. или *Био је ДЕЖМЕКАСТ и здрав сељак*. (РМС) ▪ *ватрени ЗАГОВОРНИК, ЗАГОВОРНИК равноправности жена* (РСЈ) и *Хисторијска је чињеница да се у редовима илираца као моћни ЗАГОВОРНИЦИ и идеолози илиризма налазе и феудалци*. (РМС).

Резултати поређења показују да се у односу на РМС реч *жена* по први пут јавља у 145 примера употребе у РСЈ, тачније у 45 „наслеђених“ примера из друге и 100 „нових“ примера из треће групе. Међу њима нарочиту пажњу привлаче управо примери из треће групе попут већ поменутог *ДЕЖМЕКАСТОГ фра Серафина* или *ДЕЖМЕКАСТОГ сељака* који у РСЈ из неког разлога „прелазе“ баш у *ДЕЖМЕКАСТУ жену*, о чему више у 3.4.

Осим тога, датим приказом донекле је илустрована и доминантност једног структурног типа синтагматских примера из РСЈ — од укупно 157 оваквих примера у грађи, њих 130 јесу именичке синтагме, а међу њима чак 89 има структуру *придев + жена*. Стога ће ове речничке илустрације бити предмет анализе у наредне две тачке.

3.3. Примери употребе из РСЈ структуре *придев + жена*

Издвојених 89 примера структуре *придев + жена*¹⁶ у доњем попису разврстани су према пореклу, тј. према томе да ли је веза између њих и примера из РМС уочљива (наслеђени примери) или није (нови примери). Примери се срећу у речничком чланку њихове придевске компоненте (осим *судружна (жена)* ▪ *деколтирана жена* ▪ *пала жена*),¹⁷ и то увек у номинативу једнине (осим *механске жене*), због чега се у датом

¹⁶ Поменути бројем, као ни пописом нису обухваћене синтагме са заменицом, бројем и именицама у придевској служби: *НЕКОЛИКЕ жене* ▪ *ЧЕТИРИ жене* ▪ *БАКСУЗ жена* ▪ *ЂАВО жена* ▪ *ЧЕЛИК жена*.

¹⁷ Наведени примери јављају се, редом, под одредницама *су-*, *деколтирати се* и *пасти*.

попису изоставља досадашње истицање одреднице у примеру, као и реч *жена* иза сваког придева:

Наслеђени примери (45) — *безуба* ▪ *вишеродна* ▪ *времешна* ▪ *горопадна* ▪ *грудата* ▪ *даскаста* ▪ *дебелушката* ▪ *дохватљива* ▪ *драгосна* ▪ *дундаста* ▪ *ексцентрична* ▪ *жустра* ▪ *заједљива* ▪ *законита* ▪ *императивна* ▪ *језичава* ▪ *коњаста* ▪ *красна* ▪ *лајава* ▪ *лака* ▪ *младолика* ▪ *неваљала* ▪ *неверна* ▪ *пала* ▪ *повиша* ▪ *податна* ▪ *преварна* ▪ *привлачна* ▪ *приткаста* ▪ *распусна* ▪ *сарагаста* ▪ *свакидашња* ▪ *светска* ▪ *сјајноока* ▪ *судружна* ▪ *сузава* ▪ *трудна* ▪ *фуриозна* ▪ *хировита* ▪ *чангризава* ▪ *чаробна* ▪ *церебрална* ▪ *црмпураста* ▪ *црномањаста* ▪ *шкрбава*;

Нови примери (44) — *алкава* ▪ *баболика* ▪ *бајна* ▪ *венчана* ▪ *виловита* ▪ *виспрена* ▪ *грозна* ▪ *дежмекаста* ▪ *деколтирана* ▪ *добра* ▪ *дурашна* ▪ *епилептична* ▪ *жалостива* ▪ *жацава* ▪ *жучљива* ▪ *задрта* ▪ *закутна* ▪ *зла* ▪ *испитљива* ▪ *испразна* ▪ *јадовна* ▪ *једра* ▪ *кварна* ▪ *кидљива* ▪ *крвна* ▪ *лоша* ▪ *мајестетична* ▪ *механске жене* ▪ *невенчана* ▪ *невесела* ▪ *омалена* ▪ *очувана* ▪ *празноверна* ▪ *пуна* ▪ *ружна* ▪ *сажаљива* ▪ *свенула* ▪ *сензуална* ▪ *сисата* ▪ *црна* ▪ *чулна* ▪ *чупава* ▪ *шездесетогодишња* ▪ *штрокава*.

Наслеђени и нови примери посматраног структурног типа јављају се у готово једнаком броју у РСЈ, при чему у обе групе доминира и иста, негативна карактеризација жене — жену са неком непожељном особином означава око 75% синтагми како из једне, тако и друге групе. У обе групе, исто тако, значајну већину придева са негативним значењем чине они који се односе на духовне, карактерне особине, нпр. заједљивост, причљивост, свадљивост, плачљивост, а највише распусност, неморал, неверство.

Посматрано с аспекта родне равноправности, значајно је поменути и то да су поједини међу наведеним примерима ипак и „родно избалансирани“ — навођењем (пored њих) и другог синтагматског примера употребе исте придевске одреднице, али сада са мушким референтом, нпр. *ЛОША жена*, *ЛОШ човек*. Међутим, сам покушај да се у целој грађи установи и (могући) систем родне неутрализације примера није уродио плодом: осим код негативне карактеризације (нпр. *грозан*, *кваран*, *баксуз*, *неверан*, *времешан*, *чунав*), „родно избалансирани“ примери присутни су и у позитивним и у неутралним контекстима (нпр. *добар*, *светски*, *челик*; *црн*, *доб*, *одабрати*).

3.4. *Жена*: нови референт у примерима употребе у РСЈ

Већ поменути *ДЕЖМЕКАСТИ фра Серафин* и *ДЕЖМЕКАСТИ сељак* нису били и једини референти који су се из реченичних примера употребе у РМС неочекивано „трансформисали“ у *ДЕЖМЕКАСТУ жену* у РСЈ, илуструјући употребу исте придевске одреднице у синтагматском окружењу, чиме се, због недостатка ширег контекста, потенцијално стварају и стереотипне слике о жени, нажалост чешће негативне него позитивне.

Поређењем примера из два речника груписан је повећи број негативних синтагматских примера из РСЈ са *женом* као референтом наспрам којих у РМС стоје реченични примери са мушким, неутралним или/и неживим референтом: *АЉКАВА жена* ← *Скините тај капут, не могу да вас тако АЉКАВА гледам!* ▪ *ЖУЧЉИВА жена* ← *Онда су слиједиле ... разне ЖУЧЉИВЕ сатиричне пјесме; Планула [је] ЖУЧЉИВА свађа.* ▪ *ЗАДРТА жена* ← *Много ћеш боље проћи ако не будеш толико ЗАДРТО и својеглаво чељаде; Тако си ЗАДРТ да те ни рат није могао промијенити.* ▪ *ЗАКУТНА жена* ← *Ситно тијело незнатна уредника ЗАКУТНОГА ... листића мигољи ... уз велику људескару.* ▪ *ЗЛА жена* ← *Друмом ЗЛИ коњици иду; У нужди куша друга ЗЛОГА.* ▪ *ИСПРАЗНА жена* ← *Свака алузија ... потпуно је ИСПРАЗНА; Они се губе у маглама НАИСПРАЗНИЈИХ комбинација; ИСПРАЗНЕ ријечи које су кадре ...* ▪ *ЈАДОВНА жена* ← *Прекину се сва веза између ... ЈАДОВНОГА, голога, скрбнога и бољу прожетога Гајише; Превезосмо се у ову нашу ЈАДОВНУ земљу; Падне у тешке ЈАДОВНЕ мисли.* ▪ *ПРАЗНОВЕРНА жена* ← *И слуга ... бунован и супијан, а к тому ПРАЗНОВЈЕРАН ...* ▪ *РУЖНА жена* ← *РУЖНИ оклоп тијела...; ... своје РУЖНЕ сумње баците; Кад год [је] РУЖНО време ...; Никада се РУЖНА ријеч ...; Успут су га били ... ногом у РУЖНО место.* ▪ *СВЕНУЛА жена, СВЕНУЛО лишиће, СВЕНУЛА старица* ← *И кад какав СВЕНУО старац погледа у ове чудне очи, развуче му се брк у страну.* ▪ *ШТРОКАВА жена* ← *Од ШТРОКАВА свињчета не једе се месо.* (в. и *МЕХАНСКЕ жене; НЕВЕСЕЛА жена; ОМАЛЕНА жена; ПУНА жена; СИСАТА жена*).

Сличан модел ређе се јавља и код позитивних конотираних, али опет стереотипних синтагматизација са речју *жена*: *БАЈНА жена* ← *... у БАЈНЕ оне крајеве ...; ... птице поју гласом БАЈНИМ; ... оне БАЈНЕ хијероглифе.* ▪ *МАЈЕСТЕТИЧНА жена* ← *Ено напокон цркве, високе и МАЈЕСТЕТИЧНЕ; ... МАЈЕСТЕТИЧКИ хексаметар ...* ▪ *ОЧУВАНА жена* ← *Здрав је, вала, здрав и ОЧУВАН; ... у свих честитих и ОЧУВАНИХ душа.* ▪ *САЖАЉИВА жена* ← *Тај САЖАЉИВИ поглед ...; ... САЖАЉИВ осмејак.* Такође се понекад оваква замена референта у *жену* у Једнотомнику среће и у његовим реченичним примерима: *Са женама никако није могао изићи на КРАЈ.* ← *Окупатори нису успјели*

изићи на КРАЈ с партизанским одредима. ▪ Жену ПРЕПЛАВИ туга. ← Побједна радост ПРЕПЛАВИ мушкарце; ... па би га ПРЕПЛАВИЛА и опхрвала стара туга.

Имајући у виду да минимални речнички примери треба да представљају „пажљиво промишљене синтагме“ те да укључују „референте са којима се дата реч у посматраном значењу типично јавља или представља фреквентан колокацијски спој“ (Халас 2016: 263), намеће се питање да ли је *жена* одиста најтипичнији референт за илустровање значења многих од горе наведених лексема. Исто питање може се односити и на случајеве када се у РСЈ, рецимо, бележи пример *ЕПИЛЕПТИЧНА жена* (поред *ЕПИЛЕПТИЧНИ напад*, *ЕПИЛЕПТИЧНИ грч*) док се у РМС под истом одредницом не наводи ниједан пример употребе, а под одредницом *епилептички* на коју се упућује стоји једино пример: *Мора писац неки пут ... побојати се да га не захвати хистерички или ЕПИЛЕПТИЧКИ грч.* (слично и код одредница *баболик* и *бабаст*).

3.5. Бес и јаловост

Прегледу негативних контекстуализација жене у најновијем речничком дискурсу свакако припадају и неколики примери који оличавају (и даље постојан) — агресиван однос према жени; групу чине како преузети примери: *Ако дође, биће зло ПО жену. ▪ Муж је жену ПОЈЕО грдњама. ▪ ПОДВИКНУТИ женама*, тако и нови примери: *ИЗЛИТИ бес на жену* (али: *ИЗЛИТИ милост на брата*) ▪ *ИСТРЕСТИ СЕ на жену*.

Осим тога, испитивана грађа одсликава и стереотипну негативну слику жене која се у српској култури формира на основу женине (не)способности рађања (Драгићевић 2010: 121), и то пре свега преузимањем већ поменутог примера: *Ако је жена нероткиња, могла СЕ ПРОМЕНИТИ*. Ипак, понижавајући однос према (неплодној) жени, те обележеност жене као јединог „кривца“ у онемогућавању „настављања лозе“, додатно се испољава и у сасвим новом примеру: *СТЕРИЛИТЕТ жена*, и то одабиром *само* или пак *баи* колоката *жене*.

4. Закључак

Адекватан, егалитаран и нестереотипан начин представљања жене у речничком дискурсу актуелна је тежња лексикографског рада у различитим земљама. У вези са примерима употребе, пред лексикографима је тежак задатак: потребно је изабрати пример који ће идеално рефлектовати дефиницију, који ће бити довољно информативан и репрезентативан у семантичком, граматичком и употребном смислу, који ће бити сажет, али и довољан да наведе на праву нијансу значења; осим тога, он треба да буде и „идеолошки коректан“ и релевантан за културу и традицију једног

народа. Корпусним планирањем лексикографи могу да легитимизују језичку политику која не мора бити уско у вези са језиком, већ може као неку врсту норме афирмисати и низ других идеологија, нпр. језичких, родних, политичких и др.

Несумњиво је да речници Матице српске у односу на остале речнике српског језика имају највећу „нормираност“ и најближи су савременом стандардном језику иако у њиховом наслову нигде не стоји да они заправо, уз актуелни правопис, већини корисника речника служе као својеврсни другостепени норматив. У оваквим речницима нарочито треба бити пажљив при обради лексике која се односи на осетљиве и маргинализоване друштвене групе, јер речници као тип институционално подржаног дискурса могу у знатној мери допринети очувању и даљем ширењу стереотипа према оваквим групама.

Анализом примера употребе у којима се јавља реч *жена* у овим речницима, а пре свега у најновијем Једнотомнику, дошло се до неколико закључака.

У односу на свог шестотомног претходника, Једнотомник бележи не само знатно мањи број примера употребе одредница уопште, већ и (скоро девет пута) мањи број примера који садрже реч *жена*, због чега је у огромној мери редукован и број родно неосетљивих примера, али и лингвистичка видљивост жене на нивоу примера употребе у речничком дискурсу.

Примери употребе са *жена* јављају се у оба речника у форми и реченице и синтагме; ипак, реченица је доминантан облик примера у РМС, док је у РСЈ то синтагма, и то именичка синтагма структуре *придев + жена*.

Примери употребе који садрже реч *жена* у РСЈ јесу преузимани из Шестотомника, најчешће скраћивањем његових реченичних примера, уз мањи или већи степен модификовања. Ипак, код готово половине примера из РСЈ није утврђена заснованост на старијем речнику, што се јавља у случајевима када сама одредница, значење или пример употребе који садржи реч *жена* не постоји и у РМС или се пак у одговарајућим примерима из РМС јављају мушки или неутрални референти. При томе, у последњем случају нови примери са *женом* као референтом не јављају се само због увођења нових речи као одредница у овај речник нити нових значења већ постојећих одредница у РМС.

Уколико *жена* није најтипичнији референт или колокат, замена референта из РМС управо у *жену* у РСЈ и/или скраћивање реченичних примера у синтагматске конструкције са речју *жена* потенцијално може водити и ка стварању стереотипне слике о жени, нажалост чешће негативне него позитивне. За све потенцијално

стереотипне конструкције примера употребе као адекватно решење види се родна неутрализиција додавањем мушког референта у пример (нпр. ~ *мушкарац*, ~ *жена*), неутралног референта (нпр. ~ *особа*) или неживог или нељудског типичног референта (нпр. ~ *изглед*, ~ *нас*); у сажетим реченичним примерима пак предлаже се употреба заменица за 1. и 2. лице једнине или множине и родно немаркираних множинских косих облика заменица за 3. лице (нпр. *ја чистим*, *тукли су нас*).

Због кратке форме примера, односно недостатка ширег контекста, као и подоста мањег броја расположивих примера у РСЈ не може се приметити модернизација слике жене нити њено иступање из приватне у јавну сферу.

Веома је важно истаћи и то да питање статуса жена у речницима није питање права одређене мањине — наиме, овде говоримо о преко половини светске популације, не о одређеној мањинској заједници по етничком или религијском основу (што опет изискује посебно пажљив лексикографски приступ). Ипак, чини се да су права мањина у нашој перцепцији нешто чему се више придаје значаја у односу на онај који се придаје правима жена. Увидом у речнике (како домаће, тако и стране) чини се да ћемо у њима много чешће сретати *злу жену*, *ружну жену* и *досадну жену* него *злог припадника одређеног режима*, *ружног припадника одређене нације* или *досадног припадника одређене религије*, односно *злог*, *ружног* или *досадног мушкараца*, што значи да као друштво засновано на патријархалним кодексима и даље не перципирамо довољно да није друштвено коректно наводити такве атрибуте уз *жену*, нарочито у дискурсу попут речничког. Због тога би, између осталог, требало размотрити ревидирање осетљивих речничких одредница и посматрати их *и* кроз призму родних стереотипа.

На крају, треба нагласити и то да речници савременог језика у правом смислу те речи морају бити у складу и са актуелним друштвеним начелима, а да би у штампаној верзији били адекватни за будућу употребу, до новог штампаног издања, они морају и „пророчки“ посматрати друштво у смислу људских права, јер су она доминантна тема данашњице и све више се сваки институционално подржани дискурс мора ослањати на њихово поштовање.

Извори:

Речник српскохрватскога књижевног језика. Књ. 1–6. Нови Сад: Матица српска (Књ. 1–3 и Загреб: Матица хрватска), 1967–1976.

Речник српскога језика. Измењено и допуњено издање. Нови Сад: Матица српска, 2011.

Литература

Драгићевић, Рајна. Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.

Драгићевић, Рајна. О Једнотомнику и поводом њега, Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска, 2007. Књижевност и језик 3–4 (2007): 407–412.

Пауновић Родић, Стефана. Стереотип жене у језичкој слици света Словака и Срба. Необјављена докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2019.

Радовановић, Драгана. Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног Једнотомника. У: Предраг Пипер, Владан Јовановић (ур.). Словенска терминологија данас. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 2017, 577–585.

Томић, Дина. Српски једнотомник, Речник српскога језика, Матица српска, Нови Сад, 2007, 1561 стр. Српски језик 13/1–2 (2008): 719–724.

Халас, Ана. Примена илустративних примера у општим речницима српског језика: критичка анализа. У: Снежана Гудурић, Марија Стефановић (ур.). Језици и културе у времену и простору 5. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 2016, 253–265.

* * *

Çubučku, Hatice, Mehtap Eşme & Ferda Ilerten. How sexism operates in the Basic Turkish Dictionary. *Communication Interculturelle et Litterature* 2(6) (2009): 205–216.

Fernández Martín, Carmen. Comparing sexist expressions in English and Spanish: (de)-constructing sexism through language. *ES: Revista de filología inglesa*, 32 (2011): 67–90.

Filipović, Jelena, i Ana Kuzmanović Jovanović. Vodič za rodno osetljiv pristup medijima u Srbiji: preporuke i dosadašnja praksa. Beograd: Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, 2012.

Flood, Alison. Fresh call for Oxford dictionaries to change ‘sexist’ definitions. *The Guardian*, 3 March 2020, <<https://www.theguardian.com/books/2020/mar/03/fresh-call-for-oxford-dictionaries-to-change-sexist-definitions>> Приступљено 10. 4. 2020.

Gorjanc, Vojko. *Nije rečnik za seljaka*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2017.

Graham, Alma. The making of a non-sexist dictionary. In: Jane Sunderland (ed.). *Language and Gender: An Advanced Resource Book*. London: Routledge, 2006, 135–137.

Hidalgo Tenorio, Encarnación. Gender, sex and stereotyping in the Collins COBUILD English Language Dictionary. *Australian Journal of Linguistics* 20/2 (2000): 211–230.

Islam, Afsana. Sexism in Defining Gender Sensitive Lexical Entries: A Lexicographer Study from Feminist Perspective. *The Dhaka University Journal of Linguistics* 7&8/13–16 (2016): 69–88.

Kaye, Patricia. ‘Women are alcoholics and drug addicts’, says dictionary. *ELT Journal* 43/3 (1989): 192–195.

Mills, Sara. *Language and Sexism*. New York: Cambridge University Press, 2008.

Pasuljević, Lidija. La mot femme dans les dictionnaires français: analyse socioculturelle. *Анали Филолошког факултета* 25/1 (2013): 107–120.

Prechter, Sabine. Women’s rights – children’s games: Sexism in learners’ dictionaries of English. *Multilingua* 18/1 (1999): 47–68.

Prčić, Tvrtko. *Ka savremenim srpskim rečnicima*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2018.

Shulist, Sarah, Lavanya Murali Proctor & Michael P. Oman-Reagan. The power of the dictionary. *Sapiens: Anthropology Magazine*, 8 December 2016, <<https://www.sapiens.org/language/dictionary-prejudice/>> Приступљено 10. 4. 2020.

Šipka, Danko. *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska, 1998.

Trebješanin, Žarko. Predstava žene u srpskim narodnim poslovicama. *Psihologija* 18/3–4 (1985): 87–103.

Trebješanin, Žarko. Stereotip o ženi u srpskoj kulturi. *Nova srpska politička misao, Posebno izdanje 2: Polni stereotipi* (2002): 91–105.

Whitcut, Janet. Sexism in dictionaries. In: Reinhard Hartmann (ed.). *LEXeter ’83 Proceedings*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1984: 141–144.

Zgusta, Ladislav. *Manual of Lexicography*. Praha: Academia, 1971.

Sanja D. Miketić Subotić

Branislava M. Dilparić

ŽENA [WOMAN] IN THE EXAMPLES OF USAGE IN THE MATICA SRPSKA DICTIONARIES OF
SERBIAN

Summary

The paper compares the examples of usage containing the word *žena* [woman] in two general dictionaries of Serbian published by Matica Srpska: the one-volume *Rečnik srpskoga jezika* [Dictionary of the Serbian Language] (2011) and the six-volume *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* [Dictionary of the Serbo-Croatian Literary Language] (1967–1976), examines their connection by origin and emphasizes gender-insensitive examples in the latest dictionary in order to avoid their repetition in new editions of the dictionary prospectively. The analysis indicates that the connection by origin with the older dictionary was not detected for almost half of the examples, and that the negative stereotypical image of a woman is often found not only in “inherited” examples but also in new ones.

Key words: *žena* [woman], Serbian, dictionary, Matica Srpska, *Rečnik srpskoga jezika* (RSJ), *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* (RMS), examples of usage, image of a woman, gender stereotypes.